

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора

КАРАМАН ОЛЕНИ ЛЕОНІДІВНИ

про дисертаційну роботу та автореферат Данильчук Лариси Олексіївни

«Теорія і методика соціальної профілактики торгівлі людьми

засобами інформаційно-комунікаційних технологій»,

представлену на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук

за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка

Актуальність теми дисертаційного дослідження Данильчук Лариси Олексіївни зумовлена тим, що нині особливої уваги потребують теоретичні та методичні аспекти організації профілактики торгівлі людьми. Як свідчить практика, у тому випадку, коли цим питанням недостатньо уваги приділяється, то відбувається руйнуванні суспільної моралі, деградація та відчуженість особистості, активізуються процеси втрати родинних зв'язків, поширення депресивних синдромів та суїцидальних тенденцій й зростання агресії та жорстокості. У цьому контексті ми повністю поділяємо позицію авторки у тому, що профілактична діяльність щодо торгівлі людьми, яка спричинена незаконною міграцією, потребує науково обґрунтованого підходу. Проблема соціальної профілактики та протидії торгівлі людьми нині має набути особливої актуальності, оскільки становить значну суспільну небезпеку та йде у розріз з гуманістичним принципом сучасної цивілізації.

Підтримуємо здобувачку у тому, що у межах організації соціальної профілактики торгівлі людьми виникає об'єктивна необхідність у використанні соціально-педагогічних методів та прийомів, які базуються на використанні засобів інформаційно-комунікаційних технологій. Саме за таких обставин соціальна профілактика торгівлі людьми, що здійснюється засобами інформаційно-комунікаційних технологій, виступає одним із напрямів соціально-педагогічної діяльності. Відзначимо, що актуальність дослідження підсилюється також і низкою доволі гострих суперечностей, які названі авторкою та у процесі дослідження вирішені. Отже, запропоноване до розгляду

дослідження Данильчук Лариси Олексіївни є актуальним, своєчасним і затребуваним.

Науково-термінологічний апарат дослідження, представлений у вступі (об'єкт, предмет, мета, завдання, гіпотеза, провідна ідея, концепція тощо), свідчить про належний рівень наукової культури дисертантки та може бути оцінений як чіткий, кваліфікований і лаконічно викладений. Ґрунтовність наукових положень, висновків та рекомендацій, які представлені у дисертаційному дослідженні, підтверджена глибоким критичним аналізом теоретичних, методичних та практичних основ проблеми, а також використанням сучасних методологічних підходів та принципів, що стосуються організації соціальної профілактики торгівлі людьми. Авторкою використано комплекс теоретичних, емпіричних та статистичних методів, які дали можливість організувати на високому науковому рівні педагогічний експеримент та здійснити виважену перевірку значущості отриманих результатів на основі використання методів математичної статистики.

У процесі аналізу дисертаційного дослідження було встановлено, що основну дослідно-експериментальну роботу авторка проводила на базі Хмельницького національного університету, Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту ім. Тараса Шевченка, Одеського національного політехнічного університету, Ізмаїльського державного гуманітарного університету, Запорізького національного університету, відділу освіти Лутугинської райдержадміністрації Луганської області, Міжнародного жіночого правозахисного центру «ЛаСтрада-Україна». Зокрема основна вибірка сукупність у формульованому експерименті становила – 147 викладачів та 215 студентів закладів вищої освіти (ЗВО) України, що здійснюють професійну підготовку педагогів і соціальних педагогів/працівників; 168 соціальних педагогів та вчителів ЗСО; 483 учні ЗСО та 324 їх батьків. Цілеспрямоване використання наукового інструментарію сприяло отриманню достовірних результатів.

Дисертація базується на доволі багатій джерельній базі. Зокрема, дослідниця здійснила ґрунтовний аналіз 734 наукових джерел, з них 32 іноземною мовою. Цей факт створив належні передумови для системного та цілісного висвітлення авторкою теми. Проаналізована здобувачкою теоретична інформація дала їй змогу глибоко вивчити теоретико-методологічні засади використання інформаційно-комунікаційних технологій у соціальній профілактиці торгівлі людьми, розробити методику соціальної профілактики торгівлі людьми засобами інформаційно-комунікаційних технологій та провести експериментальну перевірку свого авторського бачення.

Відзначимо, що висновки сформульовані в дисертаційній роботі повною мірою відповідають визначеним завданням, розкривають логіку дослідження, а також корелюються з науковою новизною і практичним значенням. Вагомою авторською заслугою вважаємо розроблені Л.О. Данильчук інформаційні та методичні матеріали з соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ, які можуть використовуватися під час викладання лекційних та практичних курсів дисциплін соціально-педагогічного циклу.

Погоджуємося з науковою новизною дисертаційного дослідження, яка полягає в тому, що уперше розроблено концептуальні засади педагогічної системи соціальної профілактики торгівлі людьми засобами інформаційно-комунікаційних технологій, яка: охоплює методологічний, теоретичний, практичний концепти у взаємообумовленості її складників та складається з трьох взаємопов'язаних та взаємозумовлених площин: структурної; процесуальної; аксіологічної. Авторкою обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічну систему та методику соціальної профілактики торгівлі людьми засобами інформаційно-комунікаційних технологій, яка передбачає поєднання традиційних та інноваційних форм, методів, прийомів, засобів організації профілактичної роботи, що базуються на використанні засобів інформаційно-комунікаційних технологій і спрямована на формування у суб'єктів (викладачі закладів вищої освіти, майбутні соціальні педагоги/працівники, майбутні вчителі; соціальні педагоги та вчителі закладів середньої освіти; учні закладів середньої освіти, їх батьки) інформаційно-правової

компетентності. Як свідчить дисертаційне дослідження, Л. Данильчук виважено підійшла до характеристики критеріїв (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-практичний, особистісно-рефлексійний), показників та рівнів (мінімальний, достатній, високий) сформованості інформаційно-правової компетентності особистості. Так, авторкою введено в науковий обіг поняття: «інформаційно-профілактична кампанія» та «інформаційно-правова компетентність особистості» на основі виділення родовидових, партитивних та асоціативних зв'язків. У дисертаційній роботі уточнено: положення щодо змістового наповнення понять: «торгівля людьми», «соціальна профілактика торгівлі людьми», «інформаційно-комунікаційні технології», «методика соціальної профілактики торгівлі людьми засобами інформаційно-комунікаційних технологій» з орієнтацією на соціально-педагогічний контекст досліджуваної проблеми та специфіку їх застосування під час організації профілактичної діяльності.

Підкреслимо той факт, що отримані наукові результати є значущими для соціальної педагогіки, а тому можуть бути використані для удосконалення процесу соціальної профілактики торгівлі людьми, а також для підвищення кваліфікації фахівців соціальної сфери. У ході проведено аналізу встановлено, що методичний інструментарій (форми, методи, прийоми, засоби) соціальної профілактики торгівлі людьми засобами інформаційно-комунікаційних технологій та розроблене навчально-методичне забезпечення (діагностичні методики для визначення стану сформованості інформаційно-правової компетентності цільових груп суб'єктів інформаційно-профілактичної кампанії, методики обґрунтування результативності експериментальної роботи) володіє беззаперечною науковою цінністю та має практичне значення.

Свідченням наукової виваженості є опубліковані Ларисою Олексіївною напрацювання – 61 публікація. Такий значний авторський доробок переконливо засвідчує повноту викладу отриманих результатів дисертаційного дослідження у фахових вітчизняних виданнях, в наукових періодичних закордонних виданнях та у збірниках конференцій.

Відзначимо, що дисертаційне дослідження Л.О. Данильчук чітко структуроване та складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Робота містить 12 таблиць та 5 рисунків, які суттєво збагачують сприйняття інформації й засвідчують високий науковий рівень авторки та доводять сформовані належним чином уміння узагальнювати та аналізувати. Структуру дисертації та основний текст подано відповідно чинних вимог до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук. Назва роботи узгоджується з метою, відповідає змісту теоретичної частини та проведеного експериментального дослідження. Ці факти підтверджують відповідність дисертаційного дослідження паспорту спеціальності 13.00.05 – соціальна педагогіка та переконливо доводять високий науковий рівень здобувачки як грамотного та досвідченого науковця.

Зокрема у *вступі* чітко та логічно аргументовано актуальність дослідження, окреслено сучасний стан та проблеми, виділено невирішені питання, охарактеризовано необхідність розв'язання суперечностей, які зумовлюють актуальність дослідження. Авторка представила мету, об'єкт, предмет дослідження, сформулювала гіпотезу та основні завдання, розкрила концепцію дослідження, визначила методологічні та теоретичні основи, охарактеризувала методи дослідження, розкрила наукову новизну, теоретичне і практичне значення одержаних результатів, представила відомості про впровадження та апробацію результатів дослідження, а також вказала структуру та обсяг дисертації.

У *першому* розділі основну увагу зосереджено на характеристиці теоретичних основ змісту концепту «торгівля людьми». Зокрема, під час аналізу різноманітних підходів науковців було здійснено категоріальний аналіз наукових дефініцій «соціальна профілактика» на основі характеристики змісту, принципів, рівнів соціальної профілактики. Засвідчуємо, що авторка продемонструвала ґрунтовні практичні уміння синтезувати та аналізувати інформацію під час висвітлення вітчизняного й зарубіжного досвіду законодавчого та інституційного механізмів профілактики торгівлі людьми.

Цілком виправданим є те, що *другий* розділ присвячено теоретико-методологічним засадам використання інформаційно-комунікаційних технологій у соціальній профілактиці торгівлі людьми. Підтримуємо Л.О. Данильчук й у тому, що технології сучасних медіа, сучасні технології зв'язку, сучасні віртуальні технології володіють значним потенціалом під час організації соціальної профілактики торгівлі людьми.

Позитивно оцінюємо те, що у *третьому* розділі авторка доволі виважено підійшла до висвітлення концептуальних засад педагогічної системи соціальної профілактики торгівлі людьми засобами інформаційно-комунікаційних технологій. У нашому баченні цілком доречно є те, що чільне місце у педагогічній системі посідають: види, рівні, напрями, принципи, підходи, функції соціальної профілактики торгівлі людьми. Інформаційно-комунікаційні технології визначено як невід'ємну/обов'язкову складову системи. У авторському баченні педагогічна система соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ має практичну реалізацію через методику соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ. Схвалюємо підхід Лариси Олексіївни до вибору критеріїв, показників та рівнів сформованості інформаційно-правової компетентності особистості.

Погоджуємося із логічно обґрунтованою позицією авторки про те, що необхідно доволі виважено підходити до обрання методичного інструментарію наповнення інформаційно-профілактичної кампанії. Зокрема, здобувачка у *четвертому* розділі аргументовано довела, що в основу розроблення комплексної методики соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ необхідно покласти ідеї комплексного підходу, який нею було екстрапольовано на конкретно науковому рівні, що дало змогу визначити певний алгоритм дій, тобто, комплекс операцій, що має бути дотриманий під час організації та впровадження інформаційно-профілактичної кампанії у сфері соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ. Суттєво збагачує проведене Л.О. Данильчук дослідження розроблена матрична модель інформаційно-профілактичної кампанії у сфері соціальної профілактики торгівлі людьми

засобами ІКТ, що засвідчує належний рівень професійної компетентності у використанні методів педагогічного моделювання.

П'ятий розділ дисертаційного дослідження присвячений висвітленню шляхів експериментальної перевірки авторського бачення щодо організації профілактичної діяльності торгівлі людьми. У цьому контексті солідаризуємося із здобувачкою у тому, що цілеспрямовано обрані напрями здійснення запропонованих заходів, спрямованих на організацію виваженої діяльності з профілактики торгівлі людьми, сприяють логічній побудові формувального етапу експерименту. Схвалюємо те, що у роботі ґрунтовно висвітлено організацію, зміст і методику проведення педагогічного експерименту. Такий авторський підхід дозволив отримати позитивні та статистично достовірні результати. Відрадно вважати й те, що для з'ясування статистичної значимості відмінностей експериментальної та контрольної вибірок було використано критерій однорідності Пірсона та t -критерій Стьюдента.

Висновки до усіх розділів чіткі, конкретні та відповідають змісту, що засвідчує виваженість авторки як науковця-практика. Мовностилістична культура дисертаційного дослідження є високою. Загальні висновки логічні, послідовні та відповідають усім завданням, які поставила у своєму дослідженні науковець. Список використаних джерел, а також посилання на них у тексті дисертації зроблено із дотриманням усіх вимог. Відзначимо, що зміст автореферату повною мірою відображає основні положення дисертації. Позитивно розцінюємо й те, що значний об'єм практичного матеріалу авторкою висвітлено у додатках, що суттєво поглиблює сприйняття інформації та розкриває навчально-методичне забезпечення експериментальної діяльності у пошуковому плані.

Відзначаючи позитивні напрацювання та здобутки дисертантки під час вирішення досліджуваної проблематики, вважаємо за доцільне звернути увагу на певні **дискусійні моменти та недоліки**, які визначаємо у якості побажань:

1. У нашому баченні таблиця 1.3 під назвою «Підходи до профілактики/соціальної профілактики» була б значно інформативнішою, коли

б авторка не лише відобразила назву підходу та прізвища науковців, а й висвітлила сутність та представила своє авторське розуміння чи трактування.

2. З огляду на те, що у підрозділі 1.5 «Законодавчий та інституційний механізми профілактики торгівлі людьми: вітчизняний і зарубіжний досвід» авторка розглядає зарубіжний досвід. Варто зазначити, що робота значно виграла б, якщо було визначено, що саме з цього досвіду володіє найбільшим потенціалом і може бути використано в українських реаліях.

3. Підсумовуючи представлену у підрозділі 2.1. інформацію, авторка констатує, що до сучасних віртуальних технологій поряд з іншими слід відносити Веб 2 технології. Ці технології розкриті у підрозділі 2.2. Вважаємо, що варто було б дослідниці зосередити увагу і на більш новіших технологіях – Веб 3. Однак їх характеристика ґрунтовно не описана.

4. На рис. 3.1. «Педагогічна система соціальної профілактики торгівлі людьми засобами інформаційно-комунікаційних технологій» авторка представила у складі теоретико-методологічного базису педагогічної системи – філософську методологію. Потребує уточнення, що саме передбачає така методологія.

5. У параграфі 3.3 «Характеристика критеріїв, показників та рівнів сформованості інформаційно-правової компетентності особистості» авторка доволі ґрунтовно характеризує критерії інформаційно-правової компетентності: мотиваційно-ціннісний; когнітивний; операційно-практичний; особистісно-рефлексійний. А от показники представлені лише описово.

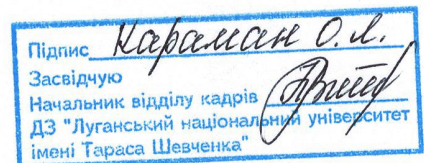
Висловлені зауваження та побажання носять, в основному, дискусійний характер, а тому суттєво не впливають на позитивну оцінку роботи. Рецензоване дисертаційне дослідження, безсумнівно, містить значні наукові доробки та нові, раніше не захищені наукові положення. Отримані результати дослідження є доцільними та раціональними у контексті організації профілактичної діяльності щодо торгівлі людьми. Робота характеризується науковою новизною, теоретичною і практичною значущістю та спрямована на практичне вирішення вагомого завдання соціальної педагогіки на основі використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій.

Отже, дисертаційна робота Л.О. Данильчук «Теорія і методика соціальної профілактики торгівлі людьми засобами інформаційно-комунікаційних технологій» є самостійним і завершеним науковим педагогічним дослідженням. За характером фактичного матеріалу, ступенем його кількісного і якісного аналізу, рівнями новизни і значущості результатів дослідження для педагогічної науки і практики, обґрунтованості висновків дисертація відповідає вимогам пп. 9, 10, 12-14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами), що дає підстави для присудження її авторці – Ларисі Олексіївні Данильчук наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка.

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук, професор,
директор навчально-наукового інституту
педагогіки і психології Державного закладу
„Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка”

О. Л. Караман

доктор педагогічних наук, професор,
ректор Державного закладу
„Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка”

С. В. Савченко

